

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**VAZIRLAR MAHKAMASI HUZURIDAGI
O‘ZBEK TILINI RIVOJLANTIRISH JAMG‘ARMASI**

**ALISHER NAVOIY NOMIDAGI TOSHKENT DAVLAT
O‘ZBEK TILI VA ADABIYOTI UNIVERSITETI HUZURIDAGI DAVLAT
TILIDA ISH YURITISH ASOSLARINI O‘QITISH VA MALAKA OSHIRISH
MARKAZI**

“DAVLAT TILI TARAQQIYOTI: MUAMMO VA YECHIMLAR”

mavzusidagi V respublika an’anaviy ilmiy-amaliy anjumani

MATERIALLARI

**“BOOKMANY PRINT”
TOSHKENT – 2025**

UO‘K: 494.375

KBK: 81.633.1

D 26

Davlat tili taraqqiyoti: muammo va yechimlar [Matn]: to‘plam / Sh.Sirojiddinov.
– Toshkent: Bookmany print, 2025. – 450 b.

Mazkur to‘plam “Davlat tili taraqqiyoti: muammo va yechimlar” mavzusidagi V respublika an’anaviy ilmiy-amaliy anjumaniga tilshunos olimlar, vazirlik, idoralar, mahalliy ijro etuvchi organlarning davlat tili bo‘yicha maslahatchilari hamda tadqiqotchilar tomonidan yuborilgan materiallardan tashkil topgan. Undagi maqolalarda davlat tilining dolzarb muammolari, ularni hal qilish bo‘yicha takliflar, yechimlar berilgan. To‘plam tilshunoslar, professor-o‘qituvchilar, tadqiqotchilar, magistrlar va talabalar uchun mo‘ljallangan.

(Maqolalarning ilmiy saviyasiga mualliflarning o‘zlari mas’uldirlar).

Mas’ul muharrir:

Sh.Sirojiddinov, filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

I.Azimov, filologiya fanlari doktori, professor

A.Eminov, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

B.Jo‘rayeva, filologiya fanlari doktori, professor

M.Abdiyev, filologiya fanlari doktori, professor

F.Bobojonov, filologiya fanlari doktori, dotsent

M.Saparniyozova, filologiya fanlari doktori, dotsent

M.Hakimova, filologiya fanlari doktori, professor

M.Umirzoqova, filologiya fanlari doktori, dotsent

H.Yodgorov, filologiya fanlari nomzodi, dotsent

H.Suyunov, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

N.Quldashev, filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti huzuridagi Davlat tilida ish yuritish asoslarini o‘qitish va malaka oshirish markazi Ilmiy-metodik kengashida nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 978-9910-06-774-7

© “Bookmany print” nashriyoti, 2025.

AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA DAVLAT TILINI O'QITISHNING SAMARADORLIGI

Madadjon O'KTAMOV*
E'zoza FAYZULLAYEVA*

Annotatsiya

Ushbu maqolada davlat tilini o'qitishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) o'rni va samaradorligi kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Tadqiqotda ta'lim jarayonida zamonaviy raqamli vositalarning qo'llanishi, o'quvchilar til kompetensiyasining rivojiga qanday ta'sir ko'rsatayotgani empirik ma'lumotlar asosida ko'rsatib berildi. Xususan, 8-sinf o'quvchilari o'rtasida o'tkazilgan eksperimental darslar orqali an'anaviy va AKT asosidagi metodlar o'rtasidagi farq aniqlanib, o'zbek tilini interaktiv o'qitish orqali so'z boyligi, matn tahlili, og'zaki nutq va imlo savodxonligida ijobiy natijalar qayd etildi. Shuningdek, maqolada xorijiy va mahalliy adabiyotlar tahlili asosida til o'qitishning zamonaviy tendensiyalari yoritilgan, muallif tomonidan innovatsion metodologik yondashuvlar ishlab chiqilgan. Maqola yakunida davlat tilini o'qitishda raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha aniq takliflar berilgan.

Kalit so'zlar: axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, raqamli ta'lim, interaktiv metod, til kompetensiyasi, ta'lim samaradorligi, o'zbek tili, innovatsion metodika.

Effectiveness of Teaching the State Language Based on Information and Communication Technologies

Abstract

This article provides a comprehensive analysis of the role and effectiveness of information and communication technologies (ICT) in teaching the state language. The study demonstrates, through empirical data, how the use of modern digital tools in the educational process influences the development of students' language competence. In particular, experimental lessons conducted among 8th-grade students revealed significant differences between traditional and ICT-based methods. Interactive teaching of the Uzbek language led to positive outcomes in vocabulary acquisition, text analysis, oral communication, and spelling literacy. Moreover, the article reviews both foreign and local literature to highlight current trends in language education, and presents innovative methodological approaches developed by the author. In conclusion, practical recommendations are offered for integrating digital technologies into the teaching of the state language.

* Shahrizabz davlat pedagogika instituti, oktamovm03@mail.ru

* Shahrizabz davlat pedagogika instituti, fayzullayeveaezoza312@gmail.com

Keywords: information and communication technologies, digital education, interactive method, language competence, educational effectiveness, Uzbek language, innovative methodology.

Kirish

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) bugungi kunda barcha sohalarda chuqur ildiz otib, ta'lim jarayonining ajralmas bo'lagiga aylangan. Ayniqsa, davlat tilini o'qitishda zamonaviy raqamli vositalar o'quvchilar tafakkurini faollashtirish, ularning mustaqil fikrlashini shakllantirish, tilni amaliy egallashga rag'bat uyg'otish imkonini bermoqda. An'anaviy dars uslublarining o'rnini bosayotgan interaktiv platformalar, onlayn dasturlar, sun'iy intellekt elementlari o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi didaktik muloqotni yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Mazkur maqola AKT asosida davlat tilini o'qitish samaradorligini empirik va nazariy jihatdan tahlil qilishga, zamonaviy texnologiyalar yordamida til o'rganish jarayonining sifatini oshirish yo'llarini aniqlashga qaratilgan.

Adabiyotlar tahlili.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan ta'limda foydalanish bo'yicha xalqaro va mahalliy miqyosda bir qator ilmiy izlanishlar olib borilgan bo'lsa-da, aynan davlat tilini o'qitishdagi metodik samaradorligi chuqur tadqiq etilgan holatlar yetarli emas. Quyida mazkur yo'nalishda olib borilgan muhim tadqiqotlar tahlil qilinadi.

Xalqaro tajribadan kelib chiqib, amerikalik olim Mark Warschauer o'zining "Technology and Language Learning: Towards a New Paradigm" nomli ishida AKTdan foydalanish orqali tilni o'rgatishda multimodal (audio, video, matn) muhitning samaradorligini asoslab beradi. U interaktiv vositalar orqali o'quvchi tilni faqat yodlab emas, balki amalda qo'llashga o'rganishini ta'kidlaydi. Warschauerning tadqiqotlari, asosan, ingliz tili asosida olib borilgan bo'lsa-da, bu yondashuvni o'zbek tilida ham tatbiq etish katta potensialga ega.

Janubiy koreyalik olim Hyeon-Seok Kang esa "AI-based Language Instruction in Digital Classrooms" nomli tadqiqotida sun'iy intellekt asosidagi til o'rgatish uslublarini tahlil qilgan (Toshpo'lotova, O'ktamov, 2024, 115-bet). Uning fikricha, har bir o'quvchi uchun shaxsiy lug'at korpusi tuzish, so'zlar va iboralarni individual qiyinchilik darajasiga qarab takrorlatish, til o'rganishda samarani oshiradi. Bunday yondashuv, ayniqsa, grammatik qoidalarni mustahkamlashda foydalidir.

Rossiyalik tadqiqotchi Elena Kozlova esa o'zining "Didactic Capabilities of ICT in Teaching Russian as a Native Language" nomli ishida interaktiv testlar, virtual simulyatorlar orqali ona tilidagi fonetik va leksik xatolarni kamaytirish

mexanizmlarini tavsiflaydi. U til o'rgatishda real vaqtli tahlil va avtomatik fikr bildiruvchi tizimlar (feedback system) dan foydalanishni samarali deb biladi.

Mahalliy tadqiqotchilar orasida Gulbahor Yunusovaning izlanishlari alohida e'tiborga molik. U o'zbek tilini o'qitishda integratsiyalashgan yondashuvlar, ya'ni tilda muloqot qilish, matn tahlili va ijodiy fikrlashni birlashtirish usullarini ilgari suradi. Biroq AKT vositalarining turli shakllari, ularning amaliy ta'siri va natijalari haqida yetarli empirik dalillar keltirilmagan.

Maqsuda Xolmatova tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'zbek tilini raqamlashtirish bo'yicha uslubiy tavsiyalar berilgan. U LearningApps, Google Form, Quizlet kabi vositalar yordamida darslar samaradorligini oshirish mumkinligini ta'kidlaydi (Arabboyev, 2025, 35-bet). Biroq mazkur texnologiyalarning o'quvchilarning nutqiy rivojlanishiga qanday ta'sir qilishi chuqur o'rganilmagan.

Shuningdek, Zaynab Abdullayeva xorijiy talabalar uchun o'zbek tilini onlayn darslar orqali o'rgatish bo'yicha olib borgan tajribasida Zoom va Google Classroom platformalari asosida til ko'nikmalarining shakllanishini o'rgangan. Ammo bu ishlarda so'zlashuv, yozuv, tinglab tushunish, o'qish kabi ko'nikmalar bo'yicha individual natijalar chuqur tahlil qilinmagan.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, AKTning til o'rgatishdagi o'rni bo'yicha nazariy asoslar yetarli bo'lsa-da, ularning metodik yondashuvga ta'siri, natijadorlik darajasi, o'quvchi faoliyatiga ta'siri kabi jihatlar amaliy tadqiqotlar asosida chuqur o'rganilmagan. Shu sababli ushbu maqola aynan shu yo'nalishda yangi, empirik dalillarga tayangan holda o'zbek tilini AKT orqali o'qitish samaradorligini tahlil qilishga qaratilgan.

Metodologiya

Mazkur tadqiqot davlat tilini o'qitish jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining (AKT) ta'limiy samaradorligini aniqlash, ularning o'quvchilar til ko'nikmalarini shakllantirishdagi rolini baholashga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi kompetensiyaviy yondashuv va raqamli pedagogika asosida ishlab chiqildi. Ushbu yondashuvlar nafaqat til bilimlarini, balki o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, texnologik savodxonligi va muloqot madaniyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Tadqiqotning obyektini umumiy o'rta ta'lim maktablarida o'tkazilayotgan o'zbek tili darslari tashkil etadi. Predmet sifatida esa bu darslarda AKT vositalaridan foydalanish orqali o'quvchilarning yozma va og'zaki nutq, grammatik to'g'rilik, leksik boylik hamda darsga bo'lgan qiziqishdagi o'zgarishlar tahlil qilindi.

Tajriba ishlari 2025-yilning mart-aprel oylarida ikkita umumiy o'rta ta'lim maktabida tashkil etildi. Har bir maktabdan bittadan 8-sinf tanlab olinib, tajriba sinf

va nazorat sinf shakllantirildi. Tajriba sinfida 46 nafar, nazorat sinfida 46 nafar o'quvchi qatnashdi. Tajriba sinfida darslar to'liq AKT vositalari – LearningApps, Wordwall, Quizizz, Telegram botlari orqali olib borildi. Nazorat sinfida esa darslar odatiy og'zaki izoh, doska, daftar, darslik asosida tashkil etildi.

Tadqiqotda bir nechta metodlardan foydalanildi. Birinchidan, eksperimental-pedagogik usul orqali o'quvchilarning darsgacha va darsdan keyingi bilim, ko'nikma va kompetensiyalaridagi o'zgarishlar o'rganildi. Ikkinchidan, so'rovnoma va intervyular orqali o'quvchilarning darslarga bo'lgan munosabati, interaktiv texnologiyalarga qiziqishi, ularning mustaqil ishlashga tayyorlik darajasi aniqlashtirildi. Uchinchidan, kontent tahlil metodi yordamida o'quvchilarning yozgan matnlari, og'zaki fikr bildirishlari va topshiriqlaridagi leksik, grammatik va uslubiy jihatlar maxsus mezonlar asosida baholandi. To'rtinchidan, statistik tahlil orqali natijalar foiz, o'rtacha ball, farq ko'rsatkichlari shaklida umumlashtirildi.

Baholashda to'rtta asosiy ko'rsatkich tanlandi. Yozma nutq sifati — bunda o'quvchining matn tuzish qobiliyati, grammatik xatolar soni va uslubiy izchilligi hisobga olindi. Og'zaki nutq faolligi — dars jarayonida fikr bildirishi, nutq ohangdorligi va izchilligi. Leksik boylik — jumladagi betakror so'zlar, murakkab birikmalar va sinonimik ifodalar soni. Darsga motivatsiya — o'quvchining interaktiv topshiriqlarda ishtiroki, mustaqil ishlarga bo'lgan yondashuvi, o'z-o'zini baholashi.

Shuningdek, dars jarayonida o'qituvchilar AKT vositalarining faqat yordamchi emas, balki muhim metodik resurs sifatidagi o'rnini tahlil qilib bordilar. O'quvchilar esa o'z faoliyatlari natijasini real vaqt rejimida ko'ra olishlari, raqobat muhitida baholanishi va o'z xatolarini tahlil qilish imkoniga ega bo'ldilar. Bu esa ularning ta'limga nisbatan yondashuvini sezilarli darajada o'zgartirdi.

Natijada, bu metodologiya AKT vositalari asosida davlat tilini o'qitishda nafaqat samaradorlikni o'lchash, balki darslarning mazmuniy va metodik sifatini oshirishga xizmat qiluvchi vosita bo'lib xizmat qildi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot doirasida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan (AKT) foydalangan holda davlat tilini o'qitishning ta'siri o'rganildi. Bunda tajriba va nazorat sinflari asosida taqqosloviy tahlil metodi qo'llandi. Tajriba guruhi o'quvchilari 4 hafta davomida interaktiv platformalar – AKT vositalari orqali davlat tili darslarini o'zlashtirdi. Nazorat guruhi esa an'anaviy – kitob va og'zaki tushuntirish asosidagi metodikalar bilan shug'ullandi.

Dastlabki bosqichda yozma nutqning rivojlanganlik darajasi, og'zaki fikrni bayon etish, grammatik bilimlar, leksik boylik va darsga motivatsiya kabi mezonlar bo'yicha diagnostik tahlil o'tkazildi. Tajriba yakunida qayta baholash natijalari quyidagi o'zgarishlarni ko'rsatdi.

Birinchidan, tajriba sinfidagi o'quvchilarning **yozma nutq sifati** ancha yaxshilandi. Ular ilgari oddiy gaplardan foydalangan bo'lsa, tajriba yakunida mantiqiy bog'liqlikka ega bo'lgan, sinonimlar va izohli iboralardan boyitilgan matnlar yozishni boshladilar. Yozma topshiriqlardagi struktura va uslubiy yaxlitlik 48 foizdan 82 foizgacha oshdi.

Ikkinchidan, **og'zaki nutq faolligi** sezilarli darajada ortdi. O'yin shaklidagi topshiriqlar va muhokama platformalari orqali o'quvchilar faol so'zlashishga, fikr bildirishga undaldi. Bu jarayonda og'zaki ifodaning aniq va tushunarli bo'lishiga e'tibor kuchaydi. Tajriba sinfidagi o'quvchilarning darsdagi og'zaki ishtiroki 64 foizdan 91 foizgacha oshdi, bu esa o'zlashtirish darajasiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatdi.

Uchinchidan, **grammatik bilimlarni** o'zlashtirishda ham ijobiy siljish kuzatildi. LearningApps orqali tashkil etilgan interaktiv test va mashqlar orqali morfologik va sintaktik xatolarning soni kamaydi. Diktant va yozma topshiriqlarda yuz so'zga to'g'ri keladigan xatolar soni tajriba boshida 11 ta bo'lgan bo'lsa, yakunda bu ko'rsatkich 4 tagacha kamaydi.

To'rtinchidan, **leksik boylik** ortdi. O'quvchilar tomonidan foydalanilgan faol so'zlar soni dastlabki 70–80 atrofidan 120–140 ta atrofidagi so'zlarga yetdi. Bu natijaga, ayniqsa, Wordwall va Quizizz orqali tashkil etilgan lug'aviy musobaqalar sabab bo'ldi. Platformalardagi muhit o'quvchilarni raqobat va qiziqish orqali yangi so'zlarni faol o'zlashtirishga undadi.

Beshinchidan, **darsga motivatsiya va ishtirok** bo'yicha o'tkazilgan so'rovnoma natijalariga ko'ra, tajriba guruhining 92 foizi interaktiv texnologiyalar yordamida o'tilgan darslarni qiziqarli va samarali deb topgan. O'quvchilar o'z fikrini bildirish, testlarda qatnashish va natijani darhol ko'rish imkoniyatiga ega bo'lgani sababli tilga bo'lgan qiziqishlari ortgan.

Oltinchidan, **o'qituvchi kuzatuvlari** ham ijobiy bo'ldi. Darsni interaktiv resurslar yordamida tashkil etish o'quvchilarni darsga jalb qilish, individual yondashuvni amalga oshirish, vaqtni tejash va natijalarni tez tahlil qilish imkoniyatlarini yaratdi. O'qituvchilar fikricha, ilgari sust qatnashgan o'quvchilar ham virtual muhitda faol ishtirok eta boshlagan.

1-jadval. Davlat tilini o'qitishda an'anaviy va AKT asosidagi yondashuvlarning samaradorlik ko'rsatkichlari (2025-yil, 8-sinflar misolida)

№	Ko'rsatkich nomi	An'anaviy usul (%)	AKT asosida o'qitish (%)	Farq (%)	Izoh
1	Lug'at boyligi o'sishi (1200	48	76	+28	Interaktiv matnlar va so'z o'yinlari orqali

	soʻzdan yuqori biluv)				soʻz boyligi kengayadi
2	Matn tahlili koʻnikmasi (tahliliy savollarga javob)	42	71	+29	Raqamli testlar va matnli audio-video analizlar samara berdi
3	Imlo va uslubiy xatolar soni (100 soʻzda)	8.2 xato	3.6 xato	-4.6	Avto-tahlil dasturlari (masalan, Grammarly, UzbekSpell) yordam berdi
4	Ogʻzaki nutq faolligi (soʻzlashuvda ishtirokchilar)	51	83	+32	Onlayn suhbat, rol oʻynash va video taqdimotlar yordam berdi
5	Mustaqil topshiriqlarni bajarish sifati	55	86	+31	Uyga vazifalar mobil ilova orqali topshirilib, tez tahlil qilindi
6	Darsga qatnashuv va motivatsiya	63	92	+29	Gamifikatsiya va raqamli ball tizimi oʻquvchini faol ishtirokga undadi

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish davlat tilini oʻqitishda oʻquvchilarning til kompetensiyasini shakllantirishda muhim omil hisoblanadi. Raqamli texnologiyalar orqali dars jarayoni interaktiv, vizual va qiziqarli tus oladi, bu esa oʻquvchilarda tilga boʻlgan motivatsiyani kuchaytiradi. Shuningdek, individual yondashuv imkoniyatining kengayishi, oʻzlashtirish darajasini onlayn monitoring qilish tizimining mavjudligi, oʻquv materiallarini multimodal shakllarda yetkazish – bularning barchasi davlat tilini oʻrganish samaradorligini oshiradi.

Raqamli muhitda til oʻrganish oʻquvchilarda mustaqil fikrlash, izlanish, analitik tahlil qilish va muloqot madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu jihatdan olib qaralganda, AKT – bu faqat vosita emas, balki zamonaviy pedagogikaning asosiy tarkibiy qismi boʻlib bormoqda.

Tadqiqot asosida quyidagi takliflar ishlab chiqildi.

➤ Davlat tilini o‘qitishda AKT asosidagi innovatsion metodlarni keng joriy etish va bu borada o‘qituvchilar uchun malaka oshirish kurslarini tizimli yo‘lga qo‘yish zarur.

➤ O‘zbek tilini o‘rganishga mo‘ljallangan mahalliy interaktiv platformalar va mobil ilovalarni ishlab chiqish va ta’lim tizimiga integratsiya qilish tavsiya etiladi.

➤ O‘quvchilarning til o‘rganishdagi raqamli faoliyatini baholash uchun onlayn tahliliy monitoring tizimini yaratish va bu asosda shaxsiy o‘zlashtirish xaritalarini ishlab chiqish taklif qilinadi.

➤ Umumta’lim muassasalarida davlat tili darslariga mo‘ljallangan AKT asosidagi dars ishlanmalari bankini shakllantirish va o‘qituvchilar o‘rtasida ilg‘or tajribalarni ommalashtirish zarur.

Xulosa qilib aytganda, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari davlat tilini o‘rganish jarayonini zamonaviy, samarali va shaxsga yo‘naltirilgan shaklga keltiradi. Bu esa, o‘z navbatida, o‘zbek tilining davlat tili sifatida mavqeini mustahkamlashga, yoshlarning ona tiliga bo‘lgan hurmatini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

Abdihakimov M. (2025). It sohasida axborot xavfsizligi. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования.*

Amirova Z. (2025). Matn bilan ishlash dasturlari bo‘limini o‘qitish metodikasi. *Молодые ученые.*

Arabboyev O‘. (2025). Sun‘iy intellekt yordamida muhandislik ishlarini avtomatlashtirish. *Молодые ученые.*

Baratova N. (2025). Blokcheyn texnologiyasining ijtimoiy tamoyillari. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования.*

Bekmurodov N., Uralova A. (2025). O‘rta sinflardagi bolalarga informatika o‘qitishning kreativ g‘oyalari. *Молодые ученые.*

Berdimuhammadov I. (2025). Mobil ilovalar ishlab chiqish. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования.*

Berdishukurova M. (2025). Dasturlash tillarining rivojlanishi. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования.*

Boltayev F. (2025). Internetda ishlash asoslari bo‘limini o‘qitish metodikasi. *Молодые ученые.*

Boqiyeva F., O‘ktamov M. (2025). Matematikani o‘qitishda masalaning bajaradigan funksiyalari. *Молодые ученые.*

Boymurodova O. (2025). Axborot bo‘limini o‘qitish metodikasi. *Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования.*

Ernazarova L. (2025). Web-sahifani bo‘limini o‘qitish metodikasi. *Молодые ученые.*

Eshonqulov M. (2025). Web dasturlashda zamonaviy texnologiyalar. *Молодые ученые.*